

Onderzoek naar wintersterfte bij Scholeksters

door SOVON, IMARES, NIOZ, Delta project management & Natuurwerk Texel

---

Inleiding

Terwijl men in Friesland de koortsachtig voorbereidingen voor de moeder aller tochten zojuist heeft beëindigd, begint de vorst zijn tol te eisen onder de steltlopers in Waddenzee en Delta. De foto links werd op 4 februari op Texel gemaakt door Martin de Jong. Een van de drie Scholeksters op de foto heeft al het loodje gelegd en de andere twee konden nog net op hun poten staan. Waarschijnlijk zijn zij ondertussen ook gestorven. De foto rechts van Sander Lilipaly dateert van 7 februari en laat het resultaat zien van een zoektocht langs 1 km Oosterscheldedijk bij het Goese Sas. En ook al gaat de elfstedentocht voorlopig niet door, er zullen de komende dagen zeker nog meer slachtoffers vallen.

Dat Scholeksters massaal sterven bij extreem winterweer is geen nieuws. Er is in de loop der jaren ook al het nodige onderzoek aan gedaan (Camphuysen et al. 1996; Duriez et al. 2009; Goss-Custard et al. 1996; Hulscher 1989; Swennen and Duiven 1983). Echter, in Nederland laat de Scholekster al jaren een dramatisch neergaande trend zien en de oorzaken van die achteruitgang zijn divers (Ens et al. 2011). Onderzoek aan de vorstslachtoffers kan ons helpen een beter inzicht te krijgen in het relatieve belang van de problemen die de Scholeksters op dit moment in Nederland ondervinden. Daarnaast kunnen vorstslachtoffers ons ook meer inzichten verschaffen in interessante fenomenen als verschuivingen in sexuele dimorfie en voedselspecialisatie.

Doel en belang van het verzamelen van dode scholeksters

1. Algemene beschrijving van fenologie en omvang van de huidige sterfte.
2. Beschrijving van welke groepen dieren extra bevattelijk zijn voor deze sterfte (en zit daar een patroon in de tijd in). Het is bekend dat vogels met specifieke afwijkingen (snavelbeschadigingen, afwijkende ruipatronen en algemene lichamelijke gebreken) en jonge dieren een verhoogde sterftkans hebben, maar informatie is gewenst over sexe en voedselspecialisatie (vast te stellen op basis van snavelvorm en mogelijk ook stabiele isotopen) onder de huidige condities in Nederland.
3. Mogelijkheid om van een groot aantal vogels extra gegevens te verzamelen. Hierbij wordt gedacht aan een aantal subprojecten:
  - (a) biometrie-sexe, hoe zitten we nu in 2012 in de lijn van de vermindering van sexuele dimorfie (van de Pol et al. 2010) en kunnen we op basis van 'nieuwe' biometrische maten (bijv. sternumlengte)

mogelijk een betere schatting van de sexe maken, dan op basis van snavelmaten alleen (van de Pol et al. 2008).

(b) verschillen in voedselspecialisatie afhankelijk van beschikbaarheid grote schelpdierbestanden. Vinden we verschillen in snavelmaten tussen sites en/of kunnen we wat met stabiele isotopen.

(c) samenstelling en herkomst van de winterpopulatie. Van de 1e wintervogels kunnen we veermonsters nemen om te kijken of we op basis stabiele isotopen aanwijzingen kunnen vinden voor geboortegebied. Belangrijkste vraag zal dan zijn wat de plekken zijn waar nog wel kuikens groot komen.

Wat wij vragen:

1. Probeer zolang het winterse weer aanhoudt met enige regelmaat een of meer hoogwatervluchtplaatsen te bezoeken. Het zou mooi zijn als bij elk bezoek het aantal aanwezige Scholeksters geteld kon worden. Daarbij is het belangrijk de dieren niet te verstoren, want onnodig energieverlies is het laatste wat ze op dit moment kunnen gebruiken. Vaak liggen de gestorven dieren niet op de hvp zelf, maar op beschutte plekjes in de buurt.
2. Verzamel bij elk bezoek alle dode Scholeksters en doe die in een zak met een label waarop met potlood datum van verzamelen en precieze locatie vermeld zijn. Ook handig om het verzamelde aantal in een notitieboekje te noteren. Als de vorstslachtoffers op het strand worden verzameld, dan het aantal graag doorgeven aan <http://home.planet.nl/~camphuys/NZGNSO.html>, dit i.v.m. de langlopende systematische tellingen van op het strand aangespoelde vogels.
3. Bewaar de Scholeksters in een vriezer. Zolang de vorstperiode aanhoudt kan dat ook in de buitenlucht.
4. Na afloop van de vorstperiode komen wij dan alle verzamelde Scholeksters zo spoedig mogelijk ophalen.

Wat wij zullen doen:

Als eerste proberen wij financiering te vinden om in een grote snij-actie alle gevonden dieren te onderzoeken. Wij verwachten dat wij op den duur die financiering wel zullen vinden, maar weten niet op welke termijn dat gaat lukken. Zodra de financiering rond is zullen wij de dieren onderzoeken en daarna aan allen die vogels hebben geraapt een verslag sturen van onze bevindingen.

Meer informatie

Voor vragen en meldingen in de Delta en de kust van Zuid-Holland kan contact worden opgenomen met Pim Wolf, email pim.wolf@gmail.com, mobiel 06-22783428.

Voor vragen en meldingen in het waddengebied en de kust van Noord-Holland kan contact worden opgenomen met Kees Oosterbeek, email kees.oosterbeek@sovon.nl, mobiel 06-25048302 of Bruno Ens, email bruno.ens@sovon.nl, mobiel 06-10664469

Overige soorten

Hoewel deze oproep zich speciaal richt op Scholeksters is het natuurlijk jammer andere dode dieren links te laten liggen. Melden van dode vogels op het strand kan op <http://home.planet.nl/~camphuys/NZGNSO.html> en het melden van op een willekeurige plek dood gevonden vogels kan op http://www.sovon.nl/dodevogels_invoer.aspx. Daarnaast is er vanuit andere onderzoeken ook interesse in een aantal andere soorten:

Steenloper (voedseleecologie) – Cor Smit, email cor.smit@wur.nl, telefoon 0317 487110.

Watervogels (vogelgriep) – Roy Slaterus, email roy.slaterus@sovon.nl, mobiel 06 49390496.

Toppereenden (voedseleecologie) – Anja Cervenc, email anja.cervenc@wur.nl, mobiel 06 23329581

Noordse Stormvogels (plastic afval consumptie) – Jan-Andries van Franeker, email jan.vanfraneker@wur.nl, telefoon 0317-487085

Duikers, futen en Zwarte Zee-eenden(voedseleecologie) – Mardik Leopold, email mardik.leopold@wur.nl, telefoon 0317-487097

Jagers (ecologie) – Rob van Bemmelen, email rob.vanbemmelen@wur.nl, telefoon 0317-483092

Literatuur

- Camphuysen CJ, Ens BJ, Heg D, Hulscher JB, van der Meer J, Smit CJ. 1996. Oystercatcher *Haematopus ostralegus* winter mortality in The Netherlands: the effect of severe weather and food supply. *Ardea*. 84A:469-492.
- Duriez O, Saether BE, Ens BJ, Choquet R, Pradel R, Lambeck RHD, Klaassen M. 2009. Estimating survival and movements using both live and dead recoveries: a case study of oystercatchers confronted with habitat change. *J Appl Ecol*. 46:144-153.
- Ens, BJ, Aarts, B, Hallmann, C, Oosterbeek, K, Sierdsema, H, Slaterus, R, Troost, G, van Turnhout, C, Wiersma, P, van Winden, E. 2011. Scholeksters in de knel: onderzoek naar de oorzaken van de dramatische achteruitgang van de Scholekster in Nederland. SOVON-onderzoeksrapport 2011/13:1-120.
- Goss-Custard JD, dit Durell SEALV, Goater CP, Hulscher JB, Lambeck RHD, Meininger PL, Urfi J. 1996. How Oystercatchers survive the winter. In: Goss-Custard JD, editors. *The Oystercatcher: From Individuals to Populations*. Oxford: Oxford University Press. p. 155-185.
- Hulscher JB. 1989. Sterfte en overleving van Scholeksters *Haematopus ostralegus* bij strenge vorst. *Limosa*. 62:177-181.
- Swennen C, Duiven P. 1983. Characteristics of Oystercatchers killed by cold-stress in the Dutch Wadden Sea Area. *Ardea*. 71:155-159.
- van de Pol M, Brouwer L, Ens BJ, Oosterbeek K, Tinbergen JM. 2010. Fluctuating selection and the maintenance of individual and sex-specific diet specialization in free-living Oystercatchers. *Evolution*. 64:836-851.
- van de Pol M, Oosterbeek K, Rutten A, Ens BJ, Tinbergen JM, Verhulst S. 2008. Biometric sex discrimination is unreliable when sexual dimorphism varies within and between years: an example in Eurasian Oystercatchers *Haematopus ostralegus*. *Ibis*. 151:171-180.